

رساله نظری و عملی در

حقوق تعهدات

با مطالعه در رویه قضایی

تألیف:

محمد خاکیباز

مدرس دانشگاه

با دیباچه استاد

دکتر نجادعلی المصطفی

استاد دانشگاه تهران

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه	: خاکباز، محمد
عنوان قراردادی	: ایران، قوانین و احکام Iran. Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور	: رساله نظری و عملی در حقوق تعهدات با مطالعه در رویه قضایی / تألیف محمد خاکباز؛ با دیباچه استاد نجادعلی الماسی.
وضعیت ویراست	: [ویراست؟]
مشخصات نشر	: تهران: مجد، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۲۵۵ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۵-۴۱۹-۳
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
داشت	: ویراست قبلی کتاب حاضر با عنوان 'حقوق تعهدات و تحلیل آن در آرای قضایی' توسط همین ناشر در سال ۹۷ فیبا دریافت کرده است.
عنوان دیگر	: حقوق تعهدات و تحلیل آن در آرای قضایی.
موضوع	: تعهدات (حقوق) — ایران
موضوع	: Obligations (Law) -- Iran
موضوع	: رویا قضایی — ایران
موضوع	: Jurisprudence -- Iran
موضوع	: آرای حقوق ایران
موضوع	: Judgments -- Iran
	: شناسه افزوده
	: الماسی، نجادعلی، مقدمه نویسنده
	: رده بندی کنگره
	: KMH810
	: رده بندی دیویی
	: ۳۴۶/۵۵۰۲
	: شماره کتابشناسی ملی
	: ۶۱۶۵۲۹۵

هرگونه تکثیر کامل یا قسمتی از کتاب بدون اجازه ناشر، پدیدآورنده یا ناشر، خلاف قانون، شرع و اخلاق است. موارد تخلف را به دفتر مرکزی «مجد» گزارش فرمایید.

رساله نظری و عملی در حقوق تعهدات با مطالعه در رویه قضایی

تألیف: محمد خاکباز

انتشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۹۹ تعداد نسخه ۵۰۰

حق چاپ محفوظ و منحصر «مجد» است.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۲۵-۴۱۹-۳

ISBN: 978 - 622- 225- 419- 3

دفتر مرکزی مجد:

تهران، میدان انقلاب، تقاطع خیابان منیری جاوید و شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۱۲۰۷۸ - ۶۶۹۶۳۳۸۶

فروشگاه: تقاطع خیابان منیری جاوید و شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۹

تلفن: ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۴۸۶۸۷۴

E- mail: info@majdlaw.com www.majdlaw.com

کانال رسمی انتشارات مجد در تلگرام: @majdlaw

فهرست مطالب

۱۳.....	دیباچه استاد دکتر نجاد علی الماسی
۱۵.....	سخن نویسنده با خوانندگان
۱۸.....	اهمیت حقوق تعهدات
۱۹.....	فصل اول: کلیات حقوق تعهدات
۱۹.....	مبحث نخست: تمایز اعمال مادی از حقوقی و امور معنوی
۱۹.....	گفتار اول: معیارهای شناخت عمل مادی از حقوقی
۱۹.....	۱. اختلاف در نحوه ایجاد اعمال حقوقی و مادی
۲۱.....	۲. تمایز در شرایط عامل
۲۳.....	۳. تفاوت در آثار
۲۵.....	گفتار دوم: وجوه تشابه سه جهان اعتبار، ماده، الهیات
۲۵.....	الف. تبیین سه جهان
۲۵.....	۱. جهان فیزیکی یا ماده
۲۵.....	۲. جهان الهیات یا عالم
۲۶.....	۳. جهان حقوق یا اعتبار
۲۶.....	ب. تشابه و تفاوت‌های سه جهان با یکدیگر
۲۶.....	۱. تشابه امور معنوی با امور حقوقی
۲۸.....	۲. تشابه امور مادی با امور حقوقی
۳۰.....	مبحث دوم: تمایز اعمال حقوقی از وقایع حقوقی
۳۰.....	گفتار نخست: واقعه حقوقی قهری
۳۰.....	الف. تمایز واقعه حقوقی قهری از ارادی
۳۰.....	ب. مصادیق تمثیلی وقایع حقوقی قهری
۳۱.....	۱. تولد (ولادت)
۳۱.....	۲. مرگ (فوت)
۳۳.....	۳. تهاتر
۳۴.....	۴. مالکیت ما فی الذمه
۳۵.....	گفتار دوم: واقعه حقوقی ارادی
۳۵.....	الف. تبیین مفهوم
۳۵.....	ب. مصادیق تمثیلی وقایع حقوقی ارادی
۳۵.....	۱. غصب و امور در حکم آن

۳۸.....	۲. ائتلاف.....
۳۹.....	۳. تسبیب.....
۴۰.....	۴. استیفاء.....
۴۱.....	۵. ایفای ناروا.....
۴۱.....	۶. اداره فضولی مال غیر.....
۴۲.....	گفتار سوم: اعمال حقوقی.....
۴۳.....	الف. اقسام اعمال حقوقی.....
۴۳.....	۱. عقد CONTRACT.....
۴۴.....	۲. ایقاع UNILATERAL ACT.....
۴۶.....	۳. عمل حقوقی ساده و مرکب.....
۴۹.....	ب. آثار عمل حقوقی.....
۴۹.....	۱. تبیین مفهوم «اثر حقوقی».....
۵۰.....	۲. رصع و شرط مخالف اثر اصلی عقد.....
۵۱.....	فصل دوم: تشکیل قرارداد و تعهدات
۵۱.....	تمهید مقدمه.....
۵۱.....	مبحث اول: کلیات موضوع.....
۵۱.....	۱. ضمانت اجرای تخلف از اداء صحت تشکیل عقد.....
۵۲.....	۲. مفهوم رکن در قراردادها.....
۵۳.....	۳. عنوان صحیح خواسته در حکم بطلان صحت عقد.....
۵۵.....	۴. بررسی آرای محاکم در حالت بطلان (Void) یا فسخ عقد (recision).....
۵۸.....	۵. تمیز عقد غیرنافذ از باطل.....
۵۹.....	۶. مصادیق تمثیلی عقد غیرنافذ.....
۶۴.....	۷. تمیز عقد قابل فسخ Revocable Contract از باطل Void Contract.....
۶۴.....	۸. تمیز عقد قابل فسخ از عقد خیاری Optional Contract.....
۶۴.....	۹. تمیز عقد غیرنافذ از قابل فسخ Revocable contract.....
۶۵.....	۱۰. تمیز عقد منفسخ از عقد باطل.....
۶۷.....	۱۱. عقد غیرقابل استناد در برابر دُیان.....
۶۸.....	مبحث دوم: شرایط عمومی صحت قراردادها.....
۶۹.....	گفتار نخست: قصد انشاء.....
۶۹.....	الف. طرح کلیات.....
۶۹.....	۱. مفهوم و جوهر قصد انشاء (Intention to creat legal relation).....
۷۰.....	۲. تمیز «إنشاء» از «إخبار».....

۷۰.....	ب. مصادیق بطلان عقد به جهت فقدان قصد.....
۷۱.....	۱. قراردادهای اشخاص مست و خواب و امثال آن.....
۷۱.....	۲. قرارداد صوری.....
۷۱.....	۳. تحلیل یک پرونده در خصوص معامله صوری.....
۷۶.....	۴. قراردادهای صغیر غیر ممیز و مجنون.....
۷۸.....	۵. انعقاد عقد در مال غیر مقلد و التسليم.....
۷۹.....	گفتار دوم: موضوع معین مورد معامله.....
۷۹.....	الف. طرح کلیات.....
۷۹.....	۱. رفع ابهام از موضوع معامله در اقسام مختلف عین.....
۸۱.....	ب. استثنائات مُعَيَّن بودن مورد معامله.....
۸۲.....	ب. م. اذیه سپهر بودن مورد معامله.....
۸۳.....	۱. شرایط موجب جهل به عوضین.....
۸۴.....	۲. بطلان بیع عین به عین.....
۸۵.....	۳. بطلان تعلیل و ردّ مَعْنی به فوت موصی.....
۸۷.....	گفتار سوم: مشروعیت جهت معامله.....
۸۷.....	۱. تفاوت جهت معامله و نیت.....
۸۷.....	۲. تبیین مفهوم «مشروعیت».....
۹۰.....	۳. مصادیق نامشروع بودن جهت عقد.....
۹۱.....	گفتار چهارم: ایجاب و قبول و شرایط صحت آن.....
۹۱.....	۱. مفهوم ایجاب و قبول.....
۹۲.....	۲. مفهوم عدم تشکیل عقد.....
۹۵.....	۳. مصادیق عدم تطابق مفاد ایجاب با قبول.....
۱۰۱.....	گفتار پنجم: ممنوعیت شرط خلاف مقتضای ذات عقد.....
۱۰۱.....	الف. طرح کلیات.....
۱۰۱.....	۱. تبیین موضوع.....
۱۰۲.....	۲. تمیز مقتضای اطلاق از مقتضای ذات عقد.....
۱۰۲.....	ب. تحلیل گزیده از دعاوی دادگستری.....
۱۰۲.....	۱. منع انتقال مال توسط ولی قهری تا رسیدن محجور به بلوغ و رشد.....
۱۰۳.....	۲. فروض مختلف شرط منع نقل و انتقال خریدار در مدت معین.....
۱۰۵.....	۳. شرط پرداخت خسارت در صورت فسخ معامله.....
۱۰۸.....	مبحث سوم: شرایط اختصاصی صحت قراردادها.....
۱۰۸.....	۱. تبیین موضوع.....
۱۰۹.....	۲. شرط اول - ضرورت قبض در عقود عینی.....

۳. شرط دوم - ضرورت غیراستهلاکی بودن مال در برخی عقود ۱۱۴
۴. شرط سوم - ضرورت تعیین مدت در برخی عقود ۱۱۵
۵. تمیز « نکاح مؤقت » از « نامزدی » ۱۱۷
۶. شرط چهارم - ضرورت مُنجز یا مُعلق بودن برخی از عقود ۱۲۱
۷. شرط پنجم - ضرورت عین یا منفعت بودن مال در برخی عقود ۱۲۳
۸. شرط ششم - ضرورت مُشاع بودن مال در برخی اعمال حقوقی ۱۲۷
۹. شرط ششم - ضرورت تشریفاتی بودن تشکیل برخی عقود ۱۲۹
۱۰. ضمانت اجرای عدم رعایت تشریفات در عقود تشریفاتی ۱۳۲
۱۱. شرط هفتم - ضرورت بکار بردن لفظ در برخی اعمال حقوقی ۱۳۳
۱۲. شرط هشتم - ضرورت سه اراده ای بودن عقد حواله ۱۳۳
۱۳. شرط نهم - ضرورت وجه نقد بودن سرمایه در مضاربه ۱۳۵
۱۴. شرط دهم - ضرورت مثلی بودن مال در عقد قرض ۱۳۵
۱۵. شرط یازدهم - ضرورت طلا و نقره بودن مال موضوع عقد در بیع صرف ۱۳۶
۱۶. شرط یازدهم - ضرورت وجود عقد منشاء در اعمال حقوقی تبعی ۱۳۷
۱۷. شرط سیزدهم - ضرورت احتمالی بودن حدود تعهد یکی از طرفین در عقود احتمالی چون بیع به مه عمر ۱۳۹
۱۸. شرط چهاردهم - ضرورت شایستگی بودن تعهد یکی از طرفین در گرو بندی سوارکاری، تیراندازی، سمشیرینی ۱۳۹
۱۹. شرط پانزدهم - ضرورت وجود رضایت در عقود معاوضی ۱۴۰
۲۰. شرط شانزدهم - ضرورت فقدان عین متقابل در عقود رایگان ۱۴۱
۲۱. شرط هفدهم - ضرورت انتقال حق ارتفاق همراه با ملک (ماده ۹۳ ق.م.) ۱۴۲
۲۲. شرط هیجدهم - ضرورت فقیر بودن تملک کننده در عقد صدقه (ماده ۸۰۷ ق.م.) ۱۴۴
۲۳. شرط نوزدهم - نکاح با تمام شرایط اختصاصی آن ۱۴۴
۲۴. تنهاترین های قانون مدنی ۱۴۷

فصل سوم: عیوب اراده ۱۵۱

مبحث نخست: اکراه Duress ۱۵۱

۱. مفهوم اکراه ۱۵۱
۲. اقسام اکراه ۱۵۲
۳. قرارداد اکراهی در فقه امامیه ۱۵۳
۴. قرارداد اکراهی در قانون مدنی ۱۵۴
۵. ترس ناشی از احترام یا ترس احترام آمیز ۱۵۵

۱۵۶.....	۶. شرایط اکراه
۱۵۹.....	۷. تعریف اضطرار
۱۶۰.....	۸. تفاوت اضطرار و اکراه
۱۶۰.....	۹. اکراه و اضطرار در حقوق کیفری
۱۶۱.....	مبحث دوم: اشتباه Mistake
۱۶۲.....	گفتار نخست: اشتباهات سبب بطلان عقد
۱۶۲.....	۱. اشتباه در نوع عقد
۱۶۳.....	۲. اشتباه در موضوع عقد
۱۶۳.....	۳. اشتباه در وصف اساسی مورد معامله
۱۶۵.....	۴. اشتباه در شخص طرف وقتی شخصیت او علت عمده عقد باشد
۱۶۸.....	گفتار دوم: اشتباهات موجب حق فسخ
۱۶۹.....	گفتار سوم: اشتباهات بی تاثیر در سرنوشت عقد
۱۷۱.....	فصل چهارم: شروط ضمن عقد
۱۷۱.....	مبحث نخست: کلیات شروع
۱۷۱.....	گفتار نخست: معانی مختلف شرط
۱۷۱.....	۱. شرط در اصطلاح فقه و اصول
۱۷۲.....	۲. شرط در اصطلاح نحو و ادبیات
۱۷۲.....	۳. شرط در اصطلاح در حقوق تعهدات
۱۷۳.....	۴. مفهوم مقتضی و شرط
۱۷۴.....	گفتار دوم: اقسام شرط از جهت ذکر یا عدم ذکر در عقد
۱۷۶.....	مبحث دوم: اقسام شرط از جهت صحت و عدم صحت
۱۷۷.....	گفتار نخست: شروط صحیح
۱۷۷.....	۱. تعریف و اقسام شروط صحیح
۱۷۸.....	۲. تفاوت‌های شرط فعل و نتیجه
۱۸۲.....	گفتار دوم: شروط ناصحیح
۱۸۳.....	بند اول: شروط باطل یا فاسد
۱۸۳.....	۱. شرط غیرمقدور
۱۸۴.....	۲. شرط بی فایده
۱۸۴.....	۳. شرط نامشروع (Illegality)
۱۸۵.....	۴. شروط مجهول و مردد
۱۸۶.....	بند دوم: شروط موجب بطلان عقد
۱۸۶.....	۱. شرط خلاف مقتضای ذات عقد

۲. شرط مجهولی که موجب جهل به عوضین یا یکی از آنها شود ۱۸۷
۳. شرط نامشروعی که جهت عقد را نامشروع کند ۱۸۷
- مبحث سوم: ضمانت اجرای تخلف از شروط ۱۸۷
- مبحث چهارم: تاثیر انحلال عقد بر شرط ۱۸۸
- گفتار نخست: تاثیر انحلال عقد بر شرط فعل ۱۸۹
- گفتار دوم: تاثیر انحلال عقد بر شرط نتیجه ۱۹۰
- فصل پنجم: انحلال قراردادها و تعهدات ۱۹۱
- تبیین مفهوم « انحلال » ۱۹۱
- مبحث نخست: اسباب قهری انحلال قراردادها ۱۹۱
- طرح بحث ۱۹۱
- گفتار اول: سر مبحث معامله قبل قبض و امور در حکم آن (ماده ۳۸۷ ق.م) ۱۹۲
- تعریف قاعده ۱۹۲
۲. سر مبحث تحقق قاعده تلف مبیع قبل قبض ۱۹۲
- گفتار دوم: زوال اداء در مورد اذنی ۱۹۴
۱. تمایز عقود اذنی از غیر اذنی ۱۹۴
۲. تقسیمات جامع عقد اذنی لزوم و جواز ۱۹۵
- گفتار سوم: اسباب قهری سقوط تعهدات ۲۰۱
۱. طرح بحث ۲۰۱
۲. تهاتر ۲۰۱
۳. مالکیت ما فی الذمه ۲۰۴
۴. وجه تمایز مالکیت ما فی الذمه و تهاتر ۲۰۴
۵. اسباب ایجاد مالکیت ما فی الذمه ۲۰۵
- مبحث دوم: اسباب ارادی انحلال عقود و تعهدات ۲۰۷
- طرح بحث ۲۰۷
- گفتار نخست: اقاله یا تفاسخ یا تقایل ۲۰۷
۱. تبیین ماهیت ۲۰۷
۲. تلف مال در زمان اجرای اقاله ۲۱۰
- گفتار دوم: فسخ (Right of Recision) ۲۱۱
۱. تبیین ماهیت ۲۱۱
۲. ممنوعیت سوء استفاده از حق فسخ در نامزدی ۲۱۲
۳. ممنوعیت سوء استفاده از استعفاء در وکالت ۲۱۳
۴. تفاوت فسخ Right of Revocatio و نقض قرارداد Breach of contract ۲۱۴

دیباجه استاد دکتر نجاد علی الماسی

«رساله نظری و عملی در حقوق تعهدات» نوشته آقای محمد خاکباز یکی دیگر از آثار نو و به روز ایشان در حقوق مدنی است. برخی از مسائلی که سبب امتیاز این کتاب از سایر تالیفات در این باره می‌گردد، موارد زیر است:

۱. مواضع در مطالب مطروحه به گونه ای که با توجه به سوابق تدریس فراوان مولف در این درس دسته بندی و تقسیمات جامعی از قراردادهای بعمل آمده است که تا حال حاضر به این شیوه مطرح نشده بود مانند جمع آوری تمام احکام اختصاصی عقود در یک جا، تقسیمات جامع قرارداد در جیب لزوم و جواز، آوردن آرای دارای درون مایه علمی قوی از محاکم دادگستری پس از بیان بستر مباحث مطروحه کتاب؛ باعث جدید شدن سبک تالیف ایشان در این درس شده است و می‌تواند علاوه بر استفاده دانشجویان، مورد بهره برداری سایر استادان حقوق تعهدات از جهت ارائه مطالب نو و دسته بندی شده به دانشجویان واقع گردد.

۲. سادگی و روانی عبارات به گونه ای که مناسب برای دانشجویان دوره کارشناسی حقوق می‌باشد و در عین روانی پس از بیان اصول و مذهب وارد فروض و پیچیده تر آن موضوع با استدلال‌های عمیق فقهی و اصولی پرداخته شده است که قسمتهای اخیر می‌تواند مورد استفاده دانشجویان دوره‌های تکمیلی حقوق واقع شود.

۳. استفاده فراوان از آرای قضایی دارای درون مایه علمی قوی که باعث می‌گردد تا دانشجویان درس حقوق تعهدات، دانش تئوری خود را با مسائل روز محاکم دادگستری تطبیق نمایند و همچنین می‌تواند مورد استفاده علمی قضات و وکلا در دعاوی مشابه واقع شود.

۴. استفاده از منابع متعدد داخلی و خارجی علاوه بر آرای قضایی و رعایت صداقت در ارجاعات حتی در موردی که نظری از لایبالی نظرات شفاهی استادی دیگر نقل شده است، در پاورقی به نام صاحب نظر اشاره شده است. امید است این اثر علمی و کاربردی آقای محمد خاکباز مانند سایر آثار ایشان که با عشق و اشتیاق، نوآوری و تلاش فراوان در آنها بکار برده است؛ جاودانه گشته و مورد استفاده دانشجویان حقوق، وکلا و قضات در عصر حاضر و نسل‌های آینده واقع گردد.